

Martyniuk Y. M. The legislative foundation of the town self-governing bodies in Volyn in the period between wars.

The article is dedicated to the investigation of the institute of local self-governing, which functioned in Volyn during the period between wars. Based on the analysis of the published and archival documents and scientific literature the research describes the main stages of the self-governing body's foundation. Their organization structure is presented in the article. In the research the ways and methods of the realization of the government's control over self-governing bodies' work are investigated.

Key words: *Volyn principality, town self-governing, gmina, town council, magistrate.*

Надійшла до редакції 25 лютого 2014 року

УДК 378:63(477.74)«192»

В. В. Покалюк

**ОДЕСЬКИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НА ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХ СТ.**

У статті висвітлено діяльність Одеського сільськогосподарського інституту на початку 20-х рр., показано початковий період його функціонування, аналізується навчальна та практична робота, стан матеріально-технічної бази.

Зі встановленням на теренах України радянської влади актуальним питанням було забезпечення сільського господарства кваліфікованими кадрами.

Маловідомим сюжетом у підготовці фахівців для аграрного сектора УРСР є функціонування Одеського сільськогосподарського інституту. Окремі відомості про цей навчальний заклад містяться у працях дослідників С. В. Тарнавської [1], В. А. Вергунові [2], Д. О. Мельничук, М. В. Зубець, Л. Ю. Беренштейна [3] та ін.

Ключові слова: *навчання, інститут, факультет, викладач, студент.*

Одеський сільськогосподарський інститут було створено 10 лютого 1918 р. Першим його ректором був професор Г. А. Боровиков.

Вищим органом вишу було Бюро інституту, яке складалося з ректора, проректора з навчальної роботи, чотирьох деканів факультетів та секретаря бюро. Він допомагав ректору у спра-

ві управління інститутом. Його члени брали участь у роботі різних комісій, виконували окремі доручення, складали звіти, кошториси, доповіді.

У структурі інституту діяли чотири факультети — загальний, рослинництва, тваринництва та загальної агрономії [4, арк. 5].

Професорсько-викладацький колектив складався з висококваліфікованих фахівців. Серед них — професори Г. А. Боровиков, А. А. Кіпен, Н. Г. Лігнау, П. Н. Павлов, П. І. Петренко-Крепиченко, А. А. Сапегін, Г. І. Танфільєв, Д. К. Третьяков, Є. А. Бичихина, доценти та викладачі Т. І. Акимович, Б. Н. Аксентьєв, Д. В. Олександров, А. Г. Алексеєва, М. І. Архипов, Д. І. Баранський, В. А. Бертенсон, І. С. Блажко, А. А. Браунер, В. К. Бутмиде-Кацман, А. А. Бичихин, М. С. Биценко, О. І. Володина, А. І. Голубков, П. І. Гончаров, М. К. Діаманді-ді, П. Т. Дегтярев, М. А. Єгунов, Ф. С. Єфатов, Л. С. Жакулін, Н. А. Загоровський, Б. Я. Калустов, Д. І. Кардашев, В. І. Кіпер, М. Г. Кожевніков, П. П. Козакевич, Ф. Ф. Конєв, А. І. Картацці, Б. І. Крокос, Н. Г. Лігнау, А. М. Мелід-Маграбов, І. А. Мих-Маленко, Н. К. Могилянський, М. Я. Москаленко, Н. І. Озолін, І. К. Павлович, В. І. Підлісний, А. І. Піотровський, П. В. Савостін, Ф. Ф. Селиванов, І. Л. Сербінов, М. І. Сидоренко, Е. І. Синельников, Г. Г. Сушкін, Н. В. Смірнов, Г. І. Тіктін, А. Н. Токаржевський, П. М. Толстой, К. І. Точидловська, І. Я. Точидловський, Н. Н. Фаворін, К. В. Флеров, І. П. Хоменко, В. А. Худенко, В. П. Цветкова, І. С. Чехович, С. К. Шарахович, І. Д. Щербак, В. Д. Якубович та ін. [4, арк.12; 6, арк. 21].

Все ж в інституті не всі викладацькі посади були заміщені. Так, були вакансії на кафедрах землеробства, тваринництва та фізіологічної хімії. В зв'язку з цим були відправлені оголошення в вищі міст Києва, Харкова, Саратова та Новоросійська [5, арк. 32].

У закладі навчалися переважно студенти Херсонської, Таврійської, Катеринославської, Полтавської та Подільської губерній [4, арк. 5].

Певні зміни відбувалися у студентському середовищі, насамперед у кількісному вимірі. Так, у 1918 р. на перший курс вступило 42 особи, 1919 р. — 40 осіб, 1920 р. — 73 особи,

1921 р. — 73 особи, 1922 р. — 93 особи, 1923 р. — 36 осіб [4, арк. 24].

Станом на 1 жовтня 1922 р. у виші навчалося 161 особа [1108, арк. 6], а на 1 жовтня 1922 р. — 330 осіб [4, арк. 21].

З цієї кількості до вступу у виш середню школу закінчили 224 особи, неповну середню школу — 49, профшколу — 29, трудову школу — 4, домашню освіту здобули — 3 та вищу освіту — 1 особа [4, арк. 24].

За віковим цензом в інституті навчалися особи від 18 до 30 і більше років. Переважну кількість становили студенти віком 23–25 років — 111 осіб, 26–30 р. — 68, 22 р. — 48 осіб, 20 р. — 41 особа, 21 р. — 35 осіб, більше 30 р. — 17 осіб, 19 р. — 9 осіб, 18 р. — 1 особа [4, арк. 24 зв.].

Що стосується соціальної приналежності, то переважну більшість студентства на 1922–1923 н. р. становили селяни. Вони налічували 126 осіб. Були також 104 службовці, 46 робітників та 54 особи належали до інших станів [4, арк. 21 зв.].

За статеву ознакою на 1 жовтня 1923 р. абсолютно переважали чоловіки (їх нараховувалося 244, жінок — 86) [4, арк. 34 зв.].

На 1 жовтня 1923 р. представники титульної нації становили 101 осіб, росіяни — 111, євреї — 86, німці — 8, болгары — 8, чорногорці — 5, молдовани — 5, поляки — 2, білоруси — 1, греки — 1, латвійці — 1 [4, арк. 35].

Основним видом діяльності студентства була навчальна робота. Навчання проводилося російською мовою [4, арк. 5 зв.].

Студенти опановували такі навчальні дисципліни: неорганічна хімія, загальна ботаніка, зоологія, земельне креслення, систематичне рослинництво, анатомія рослин, мінералогія, історичне матеріалознавство, метеорологія, геологія, мікробіологія, зоогієна, сільськогосподарська технологія, годівля тварин, варіаційна статистика, виноградарство, сільськогосподарська меліорація, агрохімія, загальна агрономія, сільськогосподарська кооперація, ветеринарія, земельне законодавство, молочна справа [6, арк. 38].

Відвідування лекцій було незадовільним, оскільки майже всі студенти змушені були через бідність заробляти гроші, щоб прохарчуватися. У 1922 р. відвідування становило 50 % [4, арк. 3]. Так, на першому курсі — 58 осіб, II — 44, III — фа-

культет рослинництва — 21, загальної агрономії — 9, тваринництва — 6. Відвідування лабораторій становило на I курсі — 49 осіб, II — 42, III — 21,6,6 [4, арк. 9].

Практичні заняття проводили на дослідному господарстві. З ранньої весни всі студенти проходили практичні заняття в полі та городі. Перший курс навесні 1922 р. в кількості 239 осіб проходив практику під керівництвом В. І. Кіпера. В радгоспах працювали 130 студентів. На протязі всієї весни, літа та першої половини осені 30 студентів працювали на одеських полях зрошування. Догляд за пасікою на хуторі Тимірязєва проводили 12 студентів. Студенти третього курсу працювали на Одеській дослідній станції — по полівництву, Червоному хуторі — виноградарству, радгоспі Єленівка — по полівництву, тваринництву та плідівництву, радгоспі Іванолюбовці — молочному господарству [5, арк. 31].

Навчання в інституті було платним. Розмір оплати становив 12 золотих рублів [1108, арк. 6]. Студенти перебували у важкому матеріальному становищі. В зв'язку з цим для них встановлювалися пільги. Так, у 1922 р. від оплати було звільнено 161 особу [4, арк. 6].

Термін підготовки фахівців в інституті тривав 4 роки. Прийом студентів проводився один раз в рік. Навчальні дисципліни першого та другого курсів базувалися на вивченні теоретичних наук, а інші присвячувалися більше практичним заняттям [4, арк. 5 зв.]. Перший випуск студентів відбувся 1921 р. в кількості 37 осіб, у 1922 р. — 29 осіб, 1923 р. — 50 осіб [4, арк. 8 зв.].

Станом на 1 жовтня 1922 р. у виші нараховувалося лише 15 студентів членів КП(б)У, 14 студентів комсомольці та 279 безпартійних [4, арк. 23].

Важливе значення в житті інституту відігравав студентський загально-агрономічний гурток імені Жовтневої революції [4, арк. 3].

Чималих зусиль було докладено для формування навчально-матеріальної бази. Спочатку виш не мав власного навчального корпусу та користувався аудиторіями Новоросійського університету, що викликало труднощі. Лекції потрібно було ставити так, щоб не заважати студентам університету. Канцелярія вишу знаходилася в одній кімнаті товариства Сільського господарства [5, арк. 25]. Радянська влада під час перебування у

1919 р. в місті визнала заклад державним та виділила йому приміщення колишньої жіночої гімназії. Важким для вишу став 1921 р. під час об'єднання з політехнічним інститутом. Так, у власності СГІ залишилася будівля жіночої гімназії та навчальний город для студентів I та II курсів [5, арк. 27].

На жовтень 1922 р. Одеський СГІ мав у своєму розпорядженні 29 учбових кабінетів і лабораторій, з яких 5 були обладнані та 7 напівобладнаних, а інші 17 знаходилися на стадії організації [4, арк. 8 зв.].

Велику увагу закладу приділяли міське товариство управління, міський відділ землеробства, відділення сільського господарства УРСР та земське відділення [5, арк. 26].

З відкриттям інституту розпочала роботу бібліотека та читальня. Під час об'єднання з політехнічним інститутом вона зазнала великих збитків [5, арк. 27]. Її становище покращилося у 1922 р. в кількості 8 тис. примірників [5, арк. 33]. А у 1923 р. у фондах книгозбірні нараховувалося 1520 монографій, 1250 примірників періодичних видань, 300 довідкових видань та 198 дефективних. Книги поділялися по міжнародній бібліографічній класифікації системи професора Мельвиц-Дюи. Бібліотека носить характер сільськогосподарських видань. Студенти користуються книгами в читальні. Додому книги видаються викладачам і студентам у виключних випадках з дозволу Губпрофобра. Власних видань та наукових праць викладачів немає [4, арк. 8 зв.].

Інститут мав підсобне господарство площею 98 десятин. Яке складалося з 75 десятин польової землі, 6 виноградників — 8 десятин, сад — 8 десятин [4, арк. 7].

Таким чином, аналіз архівних документів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України дає змогу прослідкувати процес формування Одеського СГІ, а також його перші кроки у напрямку кількісного і якісного зростання професорсько-викладацького складу, формування студентського середовища, організації навчального процесу, забезпечення вишу матеріальною базою.

Література та джерела

1. Тарнавська С. В. Мережа та структура вищих навчальних закладів УРСР в 1920–1933 роки [Електронний ресурс] / С. В. Тарнавська // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. — К., 2011. — Вип. 50 (8). — Режим доступу: [http:// www.nbu.dov.ua](http://www.nbu.dov.ua)
2. Вергунов В. А. Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки / В. А. Вергунов; УААН, ДНСГБ. — К.: Аграр. наука, 2006. — 490 с.
3. Мельничук Д. О. Становлення і розвиток аграрної освіти та науки в Україні (з найдавніших часів до сьогодні) / Д. О. Мельничук, М. В. Зубець, Л. Ю. Беренштейн та ін. — К.: НАУ, 2005. — 224 с.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління, ф. 166, оп. 2, спр. 1108, 55 арк.
5. Там само, спр. 1449, 250 арк.
6. Там само, спр. 1472, 65 арк.

Анотації

Покалюк В. В. Одесский сельскохозяйственный институт в начале 20-х гг. XX ст.

В статье отражена деятельность Одесского сельскохозяйственного института в начале 20-х гг., показано начальный период его функционирования, анализируется учебная и практическая работа, состояние материально-технической базы.

Ключевые слова: обучение, институт, факультет, преподаватель, студент.

Pokalyuk V. V. Odessa Agricultural Institute in the early 20-ies of the XX century.

This article deals with the activities of Odessa Agricultural Institute in early 1920s and shows the primary stage of its formation, analyses educational and practical work, state of material-technical base.

Key words: education, Institute, department, teacher, student

Надійшла до редакції 14 квітня 2014 року